

Igazi pesti "story"

"Szabadság"

1973

Jan. 26

Írta: HALÁSZ PÉTER

1973

Szomoruan értesülök lapunk Notesz-rovatából Paál Sándor — vagy amint a legutóbbi három és fél évtizedben nevezték: Alexander Paal haláláról. Két esztendővel ezelőtt találkoztam vele utoljára itt Londonban, akkor producere volt a "Countess Dracula" című rémfilmnek. Erről a találkozásról írtam is akkoriban egy cikket a lapba, a filmről is, Paalról is, a magyar Sásdy Péterről is, aki a filmet rendezte, s mindennek keretében Paál kalandos és változatos életéről. Valamit azonban nem említettem abban a cikkben, minthogy nem tartozott szorosan a témához, most azonban, végső távozása alkalmából föllevenitem, nem utolsó sorban azért, mert tudom, hogy ő maga is jót mulatna rajta, sőt, egyenesen jónéven venné, minthogy minden egyéb jellemzésnél jobban és plasztikusabban mutatja be. A két évvel ezelőtti londoni találkozásunk ugyanis, bár

Halász Péter

az utolsó volt sajnos, de nem az első. Az sokkal feszültebb és viharosabb körülmények között történt.

Paál, aki az 1930-as évek közepén, mint fotóriporter távozott Budapestről és éveken át élt Londonban, New Yorkban, majd ismét Londonban, valamennyi ideig pedig Hollywoodban is, 1948 nyarán, mint önálló filmvállalkozó érkezett Magyarországra rövid látogatásra. Egy film előkészítésén dolgozott: öt európai nagyváros életében egy-egy epizód a második világháború után, ez volt a film alapötlete. Paál úgy gondolta, hogy egyik nagyváros Budapest lehetne és ennek eldöntésére érkezett. Néhány napos ott-tartózkodása után társaságban találkozott egy fiatal, csinos és eléggé reményteljes színésznővel, akit Szőke Évának hívtak. Éva a leánya volt Szőke Imrének, Az Est hajdani munkatársának, aki a harmincas évek végén halt meg. Fiatalon, talán 18 esztendősen korábban feleségül ment egy katonatiszthez és 1944-ben, amikor férje alakulatát kivezényelték Ausztriába, Éva vele ment. 1945 őszén tért vissza Magyarországra, mint elvált

BARTÓK ÉVA

asszony, huszonegy-huszonkét esztendősnél akkor sem lehetett több. Özvegy édesanyjával és öccsével élt a József-körut egyik bérházában. — Színésznői ambíciói voltak, hozzá is fogott a színi-tanulmányokhoz, halványan úgy emlékszem, hogy Makay Margitnál. Hozzánk, a színházi lap szerkesztőségébe valamikor 1946 elején látogatott el, egy kis publicitást kért. Jót tett egy ifju és induló színésznőnek, ha rövid kis cikkcs-

ke jelent meg róla az akkor egyetlen színházi hetilapban, lehetőleg egy fényképpel illusztrálva, mivel a lapot a színi-szakma minden tagja, igazgatótól a sztatisztákig, gondosan olvasta.

Éva sovány volt, ápolatlan is egy kissé, valami kis macskaprémet viselt kopottas kosztümjén, gyorsan, hadarva beszélt, de mindennek ellenére sem keltett rossz benyomást; ambíciót, akaraterőt, féktelen karrier-vágyat lehetett sejteni benne.

Az első kis cikket én irtam pesti lapba Szőke Éváról, afféle gyors-portré volt, a színházi újságírás műfajában jólismert "felhívjuk a figyelmet"-zsáner. Éva életében azonban hamarosan döntő fordulat következett. A hetilapnak főmunkatársa volt Tamási Áron, a nagy erdélyi író. Áron halálosan beleszeretett Szőke Évába. Nem könnyen írom le ezt a szót, hogy "halálosan" és nem is felelőtlenül. A szerelem sokféle nézőpontból végzetes volt Áron számára és tudom, hogy azokat a megrázkódtatásokat, melyeket később el kellett viselnie miatta, sohasem heverte ki. Áron a feleségétől akkor már félig-meddig válófélben volt. A házasság rossz volt, a végső elszakadást tehát az Évával való találkozás nem okozta, legfeljebb siettette.

A Nemzeti Kamara Színházban abban az évadban állott bemutatás előtt Áron "Hullámzó völgy" című új szindarabja. Bement Major Tamáshoz, a színház igazgatójához és kérte, hogy mutasson be neki egy fiatal színésznőt, akinek a "Hullámzó völgy" női főszerepét szánja. Major megrökönyödött, de a kérés elől nem zárkózhatott el. Áron elvitte tehát Szőke Évát Majorhoz, Éva egy-két verset el is mondott mutatóba. Majornak kétségei voltak affelől, hogy a fiatal színésznő eléggé érett és magabiztos már a

főszerep eljátszására a Nemzeti színpadán. Talán valami kisebb szerepben hozná ki először? Áron azonban hallani sem akart erről. Ha a főszerep nem szöke Éváé, akkor visszaveszi a darabot. Major meghátrált, a Tamási-darabra feltelesenül szüksége volt.

A Hullámzó vőlegény női főszerepét tehát a Nemzeti Kamaraszínház színpadán az eddig ismeretlen Szöke Éva játszotta el. Nem is rosszul. Nyers volt még, csiszolatlan, de semmiképpen sem tehetségtelen. Ugyanazokban a hónapokban állt megfilmesítés előtt Tamási "Mezei próféta" című forgatókönyve. A filmvállalatok abban az időben a politikai pártok birtokában voltak és a Mezei próféta megfilmesítésére a Parasztpárt filmvállalata, a "Sarló" készült, Kerényi Zoltán rendezésében. Tamási ekkor megismételte ugyanazt, amit a Hullámzó vőlegény esetében, ultimátumot intézett a Sarlóhoz: vagy Szöke Éva játssza a film főszerepét, vagy nincs film. És Éronnak ehhez csakugyan hatékony fegyver volt a kezében: a londoni Rank filmvállalat ugyanis érdeklődött a filmjogok iránt, meghívta Áront Londonba, előleget ajánlva föl s kiutazása összes költségeinek fedezését. A Sarló gyorsan engedett: Szöke Évát szerződtették a film főszerepére, a Rank-ajánlat pedig — úgy emlékszem, válasz nélkül maradt.

A Mezei próféta nem járt olyan szerencsésen, mint Hullámzó vőlegény. Olyan rossz film lett belőle, hogy sohasem mutatták be. Volt egy szakmai bemutatója a Váci utcai Korzó moziban és oly szégyenletesen megbukot, hogy a Sarló úgy döntött: a filmet "dobozban hagyja". Az igazság kedvéért meg kell említeni: a kudarcért elsősorban nem Szöke Évát terhelte a felelősség, sőt, talán egyáltalán nem. Kerényi Zoltán első rendezése volt ez s bár mint filmvágó szakmailag megalapozott ember volt, mint rendező tökéletesen járatlan. Áronnak ez a kudarc mégsem tett jót. Hogyan is tehetett volna?

Éva iránti szenvedélye azonban nem csökkent. Ekkor már együtt éltek, a Vas utcában lévő KIE-

házban volt kétszobás lakásuk. Ebben az időben érkezett tehát Budapestre Paál Sándor és találkozott Szőke Évával. Villámgyorsan döntött: kiviszi magával Londonba. Éva azonban nem kapott volna gyorsan sem utlevelet, sem vizumot, mindezt azonban megkönnyítette a házasságkötés. Éva egy percig sem habozott: Áront kész helyzet elé állította és két vagy három nappal első találkozásuk után, feleségül ment Paálhoz. Áront sulyos csapásként érte ez. Lelkileg, idegileg sohasem gyógyult ki élete utolsó és oly groteszk véget ért szenvedélyéből.

Akkoriban a Reggel című lapnak voltam főmunkatársa. S minthogy Áront őszintén szerettem és tiszteltem, nehezen legyűrhető haragot éreztem Szőke Éva iránt, aki jött, látott, győzött és új hitvese oldalán fölényesen járta a pesti Belvárost. Nem álltam meg tehát, hogy a lapban egy rövid, epés, ironikus kis hírt meg ne ereszsek a különös házasságról.

A Reggel minden héten, vasárnap este jelent meg, mint az ugynevezett "hétfői lapok" mind. A hír megjelenését követő hét szombatján, betértem ebédelni az Oktogonon lévő Savoy kávéházba. A Savoy-nak volt akkortájt egy hosszú ujságíró-asztala, ennek a végéhez telepedtem le, az egyetlen üresen maradt helyre. A pincér már átnyújtotta az étlapot, amikor észrevettem, hogy az asztal közepe táján ül Szőke Éva s mellette egy köpcös ur, akiről nem volt nehéz kitalálni, hogy Paál Sándor. Megrendeltem az ebédet s bár a mellettem ülő kollégával váltottam néhány szót, a szemem sarkából észrevettem, hogy Paál szomszédjához odahajol a szomszédja és a fülébe suttog. Semmi kétségem nem volt afelől, hogy mit suttog. A következő pillanatban ez a megjegyzés hangzott el az asztalnál:

— Az én időmben az ilyen fiatal ujságírókat egy nyaklevessel rendre tanította az ember. Dehát változnak az idők és a szokások.

Paál Sándor volt az, aki beszélt. Jó hangosan, hogy mindenki hallja az asztal körül és természetesen én is. Néhány pillanatig még ülve maradtam. A pincér éppen érkezett az ebédemmel, intettem, hogy ne tegye le az asztalra, fizettem és távoztam. Egyenesen bementem a szerkesztőségbe, a szobámba, leültem az íróasztal mögé és irtam egy cikket. Az volt a címe: "Felhőkarcoló nyakkendő".

Kemény hangú írás volt, egyike a legszenvedélyesebbeknek és legindulatosabbaknak, melyet valaha is irtam. Arról az embertípusról szólt, amely most hazatért a háború által tönkresilánylott és önérzetétől megfosztott Budapestre és érzéketlenül és kiméretlenül, főként pedig tapintatlanul viselkedik. Keserű ironiával irtam a laszszóval fogott menyasszonyról, a turcsa hódításról, emberi sorsok foghegyről való intézéséről. A főlényes és otrombá kávéházi megjegyzésről. A cikket ezzel a mondattal fejeztem be: "Nálunk-

nál nagyobb ur ebben az országban nem lehet senki!"

A "Felhőkarcoló nyakkendő" másnap megjelent a Reggel-ben. Paál Sándor és Szóke Éva harmadnapra elutaztak Budapestről.

Egy esztendővel később, 1949 őszén levelet kaptam Londonból. Paál Sándor írta, a Claridge kék levélpapírján. Ez állt benne:

"Kedves szerkesztő ur, nem tudom, emlékszik-e még rám? Ön írta rólam azt a vitriolos cikket a reggelbe és a gunyoros hirt későbbi nejméről ugyanabba a lapba. Ebben a levélben csak azt szeretném elismerni, hogy mindenben igaza volt. Bocsásson meg, ha annakidején megbántottam, szeretném jóvátenni. Irja meg, kérem, milyen szimbólikus ajándékkal fejezhetném ki az ön iránt érzett barátságomat? Szívélyes üdvözléssel: Paál Sándor."

A levél meglepett, elgondolkozva olvastam, kétszer is egymásután. Aztán később válaszoltam. Megirtam, hogy régesrégen nincs bennem semmiféle neheztelés iránta. És ha jelképes ajándékot akar küldeni: pipás ember lévén szives örömet fogadnék egy igazi angol gyökérpipát. Ez valóban a békepipa elszívását szimbolizálni.

Postafordultával megérkezett az angol pipa. Máig megvan.

Legközelebb aztán 1970 őszén találkoztunk itt Londonban. Olvastam a lapban, hogy Alexander Paál a producere a Pinewood-studióban forgatás alatt álló Countess Drakula című filmnek. Fölhívtam a studiót és hamarosan beszéltem vele telefonon. Bemutatkoztam. Emlékszik-e rám? — kérdeztem. Emlékezett. Autót küldött értem a szerkesztőségbe, megvendégtelt a stúdió éttermében, együtt ültünk az asztal körül a film rendezőjével, operatőrével, szereplőivel. És a legnagyobb meglepetés ekkor ért. Mert Paál részletesen elmesélte a társaságnak első találkozásunk körülményeit Budapesten. Hosszan idézett a cikkből, — amit irtam róla. Különös lélektani tanulmány volt számomra: Paál büszke volt arra a cikkre. Mert minden bizonnyal az volt az egyetlen cikk életében, amit indulattal, tüzzel irtak róla. Két teljes hasáb. "Reggeli levél". — El is tettem — mondta — máig őrzöm.

Éváról akkor már évek óta ő sem hallott semmit. Bartók Éva néven ismert filmszínésznő lett belőle, de ők hamarosan elváltak, Éva férjhezment Kurt Jörgens német moziszínészhez, aztán attól is elvált, sokáig emlegették egy angol arisztokratával kapcsolatban. Házaságon kívüli gyermeke is született és ma teljes visszavonultságban él, állítólag Svájcban.

A Countess Drakulának nem volt sikere és Paál hamarosan eltűnt Londonból. Tavaly hívtam egyszer-kétszer a telefonszámát, de sohasem felelt. S most a hír a Notesz-ban arról számol be, hogy meghalt Madridban.

Őszintén, mélyen sajnálom. Ezt a kis epizódot azért meséltem el, hogy az ő stílusában bucsuzzam el tőle. Pesti "story"-val, amely mögött egy tragédia magva rejtőzik. Dehát ilyen volt minden igazi pesti "story".

